

MIS SAAB, KUI
ABIANDJATEL
PUUDUB
VÕIMEKUS
AIDATA?

KUHU PANNA
AUTIST, KEDA
ÜKSKI HOOLDE-
KODU EI TAHA?

KUST LEIAB
TÖÖTUKASSA
PUUETEGA
INIMESTELE
TÖÖD?

KELLE JAOKS
ON MÕELDUD
KOGEMUS-
NÕUSTAMINE?

NOVEMBER 2013

PUUTE PUNKTID

SÕLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

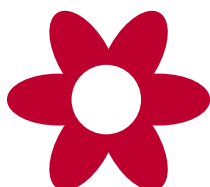
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 22

FOTO: HEIKO KRUIST

ÕNN ON TUNDA TOETAVAT KÄTT

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

MIDA TÄHENDAB **KOHTUOTSUSE ALUSEL** ERIHOOLDEKODUSSE MINEK?
KAS EESTI PUUETEGA INIMESTELE ON VAJA **107 REHAMEESKONDA**?
KUS ON KIRJAS, KELLEL JA MILLISTELE **TUGITEENUSTELE** ON ÕIGUS?

HÄMMASTAV HOOLIMATUS

Eestis on juba aastaid kirjutatud uut lastekaitseadust ja õhus on ootus, et kui moodne seadus lõpuks paberile on jõudnud, saavad lahenduse ka probleemid meie lastekaitsega.

Ministeeriumi spetsialistid on rõhutanud, et uue seaduse üks keskne koht on teatamise kohustus: kõik, kes näevad lubamatus olukorras last, peavad sellest kiiresti teada andma kohalikule omavalitsusele. Ilmselt lisanduvad ka trahvid neile, kes kuid silmad kinni pigistavad ja hädas lapsest mööda astuvad.

„Puutepunkt” teatas ülikeerulisse olukorda sattunud nelja lapsega perekonnast 29. septembri saates. Laste isa vaimne tervis on murdunud, töötav ema hooldab ja toidab üksinda nelja last, kellest üks on raske puudega, ülisuur koormus on langenud pere vanima, vaid 13-aastase lapse õlgadele, perekond elab pideva märatsemise meelevaldas, sest haigestunud isa ei saa vajalikku ravi.

Avaldasime lootust, et abistruktuurid asuvad koostööd tegema ja lahendavad olukorra. Seda ei juhtunud. Kolme nädala pärast kutsusime ise kriisikoosolekule maavalitsuse, pere koduvalla, isa elukoha linnavalitsuse, riiklike abistruktuuride ja raviasutuse esindajad. Defineerisime murekohad ja palusime neilt lahendusi. Meeldivas vestluses möödunud koosoleku järel ei toimunud aga kolme nädala jooksul mitte midagi. Kui oma puudega lapsega Eesti teises otsas haiglas viibiv ema palus vallal aidata üksinda tühjas ja ohtlikus maamajas elaval ning haigestunud tütre perearsti juurde pääseda, vastas vald, et neil pole võimalust aidata.

Kas tõesti usume, et uus seadus pöörab abistajad uude, hoolimise usku? **Tiina Kangro**, PEATOIMETAJA

RIIK JA OMAVALITSUSED PANGU LEIVAD ÜHTE KAPPI

Meie probleemid ei lahe enne, kui riigi osutavad teenused ja omavalitsuste teenused viiakse ühte süsteemi. See puudutab nii hoolekannet kui ka erivajadustega laste haridust. Kust üldse on riik võtnud mõtte, et jagada inimeste toetamist-abistamist seda viisi vägivaldselt kaheks?

„Puutepunkt” ja Eesti Hooldajate Liidu esindajad on viimasel kuul osalenud kahe tähtsa arengukava koostamisel: need on sotsiaalministeeriumis sündiv erihooldekande arengukava ning haridus- ja teadusministeeriumis koostatav erivajadustega laste hariduse kontseptsioon. Mõlemad peaksid valmima veel aasta lõpuks ja mõlema puhul oleme juhtinud koostajate tähelepanu faktile, et need jäävadki taas paberi- ja teadusministeeriumide riiuleil, kui seadustes ei ületata barjääri riigi iseendale võetud ja üsna selgelt piiritletud kohustuskildude ning kohalike omavalitsuste kaela heidetud ebamääraste, defineerimata ja selge rahalise katteta ülesannete vahel.

Kuidas võib üldse mõelda nii, et riik, kes seaduse järgi on kohustatud osutama psüühikahäire ja vaimupuudega inimestele eluks vajalikke teenuseid, pakub küll ööpäevaringset erihooldekodu teenust (sedagi mitte vajadusest lähtudes, vaid endale sobi-

vas mahus), kuid mitte sama teenust päeva- või nädalahoiu vormis. Nii sõltubki nüüd inimese olukord kohalike omavalitsusest, kes ei pea seaduse järgi seda teenust osutama, kellele pole selleks määratletud ka ressursi, kuid kelle peale saab riik nüüd igal hetkel näpuga näidata, et just too on oma ülesanded (piirkonna abivajajate igakülgne aitamine) tegemata jätnud.

Ka hariduses on sama lugu. Riik on valinud endale ühe osa puuetega lapsi (HEV 2 lapsed), kelle õpetamise ja tugiteenused on võtnud enda kanda. Kui erivajadustega laps käib tavakoolis, on riik aga endaga kokku leppinud, et tugiteenused on omavalitsuse rida. Nüüd äkki on omavalitsused autonoomsed üksused, kelle tegemistesse ei tohi riik oma nina toppida.

Kannatavad aga inimesed. Ja lõpptulemusena kulutab vildakas süsteem(itus) märkamatu ära suure osa sellest vähesest maksumaksja rahast, mida saaksime kasutada inimeste aitamiseks.

Puutepunktide toimetus

PUUTEPUNKTID

ILMUB ALATES OKTOOBRI 2011 VÄLJAANDJA MTÜ PUUTEPUNKTID FAEHLMANNI 12, 10125 TALLINN TEL 628 4405 E-POST INFO@VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2013 PEATOIMETAJA TIINA KANGRO TOIMETAJAD ANNE LILL, KAIDOR KAHAR KEELETOIMETAJA KAJA TÜRK TRÜKIARV 10 000 TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

SAATUSEKAASLASED SAAVAD ÜKSTEIST TOETADA JA AIDATA

TOETAMAKS ERIVAJADUSEGA, ÕNNETUSES KANNATADA SAANUD VÕI RASKELT HAIGESTUNUD LAPSI NING NENDE PERESID, ON TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMI LASTEFOND KÄIVITANUD KOGEMUSNÕUSTAMISE TEENUSE.

KOGEMUSNÕUSTAMINE TARTU ÜLIKOOLI KLIINIKUMIS

- Lastekliiniku kogemusnõustajad:**
Ethel Toomingas, tel 5558 0386, ethel.toomingas@lastefond.ee
Raili Hollo, tel 5390 4137, raili.hollo@lastefond.ee
Maarika Müürsepp, tel 506 7236, maarika.myyrsepp@lastefond.ee
  - Psühhiaatrikliiniku kontaktisik:**
Kairi Nool, tel 731 8796, kairi.nool@kliinikum.ee
Maarja Pundonen, maarja.pundonen@gmail.com
  - Kirurgiakliiniku lastekirurgia kogemusnõustaja:**
Kadi Haamer, tel 5624 7852, kadi.haamer@lastefond.ee
  - Hematoloogia-onkoloogia kliiniku kogemusnõustaja:**
Merike Kaunissaare, tel 553 1214, merike.kaunissaare@lastefond.ee
- Kogemusnõustamise teenus on tasuta. Kui tunned, et võiksid suhelda saatusekaaslasega, võta lihtsalt ühendust!

NÕUSTAMINE, MILLEST ON TÕESTI KASU

- Tartu ülikooli kliinikumi lastefond hakkas kogemusnõustamise pakumist katsetama 2011. aasta alguses. Fondi palgal oli kaks kogemusnõustajat, kes pakkusid kabineti- ja palatinõustamist umbes kaheksa tundi nädalas. Ettevõtmist rahastas lastefond Swedbanki toel.
- Kiiresti sai selgeks, et vajadus on palju suurem. Nõnda taotleti toetust Sveitsi Vabaühenduste Fondi programmist teenuse äriplaani väljatöötamiseks, koolitati juurde nõustajaid ja laiendati tööd ka teistesse kliinikutesse.
- Praegu töötab ülikooli kliinikumi neljas kliinikus kokku seitse kogemusnõustajat ja plaan on veelgi laiendada.
- Tähelepanuväärne on, et selle aasta lõpust võtavad kogemusnõustamise rahastamise üle Tartu ülikooli kliinikum ja Tartu linnavalitsus. Koostöös Tartu linnaga plaanitakse alustada grupinõustamisi peale haiglaruumide SA Tartu Perekodu Käopesa ruumides, kuhu on lastefondi toel kavas rajada keskus puuetega laste perede abistamiseks, sealhulgas võimalus jätta laps mõneks ajaks ööpäevasele hoiale.
- Käivad ka läbirääkimised Ida-Tallinna keskhaiglas, et alustada kogemusnõustamisega Tallinnas.
- Jõudumööda pakub kogemusnõustamist mitu puuetega inimeste ühingu üle Eesti.

misalase ettevalmistuse. Nüüd jagavad nad sarnasesse olukorda sattunud peredega oma teadmisi ja oskusi, mis aitasid neil raske olukorraga toime tulla. Kriisis inimene vajab tasakaalustavat toetamist, suunamist, julgustamist, turvalisuse taastamist ja mõistmist. Üksnes arstidelt või ka omavalitsuse ametnikelt saadav teave

seada enamasti ei anna. Just siin saabki lünga täita kogemusnõustaja.

Kogemusnõustamine toimub individuaalselt ja grupis. Grupitöö soodustab perede omavahelist suhtlemist. Nõnda tekivadki tugivõrgustikud, kus saab üksteiselt teadmisi, tuge ja toetust.

Triin Lääne, TÜK LASTEFONDI PROJEKTIJUHT

MITME MUUTUJAGA VÕRRAND, MIS ÕESTI SOTSIAALSÜSTEEMIL TULEB LAHENDADA

ANNET SAIME TEADA ÜHE SÜDASUVISE TELEFONIKÕNE KAUDU. „HÄDAOLUKORD! EMA JA NELI LAST, ÜKS NEIST PEALEGI SÜGAVA PUUDEGA, ELAVAD LAKKAMATUS HIRMUS, SEST VAIMUHAIGE PEREISA TERRORISEERIB NEID. LÕHUB JA LAAMENDAB, ÄHVARDAB. KEEGI ANNET AIDATA EI OSKA. MIDA TEHA?” KÜSIS „PUUTEPUNKTILE” KÕNE VÕTNUD INIMENE.

Helistasime Annele. „Nojah, just möödunud ööl käiski jälle! Nagu tuulispask oleks õuest läbi käinud: aiamööbel on pilbasteks, kasvuhuone pahupidi...” kurtis Anne.

Anne on neljakümnene. Ta on lõpetanud Tartu ülikooli matemaatika eriala magistriraadiga ja spetsialiseerunud seejärel Oxfordi ülikoolis kindlustusmatemaatikuks. Annel on vastutusrikas töökoht. Ta on alati oma eluga hästi hakkama saanud. Veel mõne aasta eest ei osanud ta arvata, et kunagi tuleb tal oma eraellu puutuvat lahendada sotsiaaltöötajate, politsei ja kohtu abiga. Ometi on just nii läinud.

PUUDEGA LAPS

Anne oli mõned aastad üle kolmekümne, kui otsustas kunagise ülikoolikaaslasega leivad ühte kappi panna. Tudengipõlves oli ta sama noormehega isegi aasta jagu koos elanud, nüüd viis tee kunagised sõbrad taas kokku. Kuigi Annel oli esimesest abielust tütar, soovis paar kindlasti veel lapsi. Ja et lastel oleks kasvamiseks ruumi ja värsket õhku, osteti koos Tartu külje alla vana maamaja, mida ühisel jõul korastama asuti.

Elu sujus igati. Anne ootas rõõmus ja rahu oma teise lapse sündi

ning lihtsalt niisama, igaks juhuks, otsustas päris raseduse lõpus käia veel erakliinikus ultrahelis. Seal aga selgus, et lapsel on vesipea, ning elulootust eriti ei antud. „Šokk oli korralik,” meenutab Anne, „mul oli vanem tütar, kuueaastane ka veel kaasas, mõtlesime, et näitame tallegi esimest korda õekest...”

Hoolimata kõigist halbadest ennustustest enne ja pärast sündi, on praegu kuueaastane Astrid kenasti arenenud. Tüdruk räägib üsna hästi, pilub jutu sekka vaimukusi ning proovib tugiraami abil isegi oma jalgadel sammukesi astuda. Seljaajusonga tõttu tuleb Astridil kateetriga uriini väljutada, aga see on Anne sõnul nii-öelda harjumise asi. Muidugi olid lapse esimesed elukuud keerulised, enamjaolt saatsid ema ja tütar need mööda haiglas. Esialgu oli tegu Astridile sobiva šundi leidmisega, mis liigse vedeliku peast välja viiks. Tema pead opereeriti mitmel korral, enne kui asi viimaks paika sai.

MEHE HAIGESTUMINE

Anne sõnul oli elukaaslane tal sel keerulisel ajal, kui tema palavikus vaevleva beebiga aega operatsioonist operatsioonini möötis, igal sammul toeks. Nii ka siis, kui pere järgmine laps, täiesti tervelt sündinud poiss äkitselt vastsündinu äkk-

surma suri. Ka siis oli just lapse isa see, kes Annet toetas, asjaajamised enda kanda võttis jne. Koos ületati kriis ja ühisel soovil tõi Anne ilmale kaks toredat ja tervet poisipõnni. Ning siis äkitselt langes pereisa vaimne tervis kokku.

„Äkki see oli mingi pingelangus, et – olen ka võimeline saama terveid lapsi. Aga just pärast poiste sündi läks meil asi päris käest ära,” räägib Anne.

Arstid diagnoosisid mehel bipolaarse häire (endistel aegadel nimetati seda maniakaal-depressiivseks psühhosiks). Sellise haigusega inimesel vaheldub meeleolu ja teota-

“ŠOKK OLI KORRALIK, KUI PAAR NÄDALAT ENNE SÜNNITUST SEDA TEADA SAIME. MUL OLI KUUEAASTANE TÜTAR VEEL KAASAS, MÕTLESIME, ET NÄITAME TALLEGI ESIMEST KORDA ÕEKEST...”

See on ime, et juba emaüas ajusse kogunenud vee surve lõhkenud koljuga Astrid nii hästi paranes. Ta räägib, veereb ratastooliga ringi ja viskab isegi nalja.

FOTO: HEIKO KRUISE

he perioodide kaupa äärmusest äärmusse. Kui Anne nüüd tagantjärele tarkuses elukaaslase psüühilist tervist analüüsib, siis – eks meeleoluhäired avaldusid mehel juba tudegina. Ainult et tol ajal ei osanud keegi näha nende taga ränga haiguse algust. Vaimse tervise probleemidest paarkümmend aastat tagasi eriti ei räägitud ning noormehe kõikumist aktiivse tegutsemise ja niisama norutamise vahel peeti loomulikuks omapäraks.

Ka veel siis, kui mees diagnoosi sai, näis töbi olevat ohjeldatav. Madalseisu perioodid olid lihtsalt seesugused, kus mees oli tubasem, vaatas telerit, lahendas ristsõnu. Aktiivsusperioodil oli ta teotahteline, rõõmsameelne tegutseja. Kuna aga kõrgperioodid ilmnesisid tavaliselt kevaditi, mil maal on nii ehk teisiti palju tegemist, näis kõrvalt vaadates mehe tegutsemine põllumaal ja aias täiesti omal kohal. Ülierutusest tuli aga mängu alkohol ja siis kadus mehel haiguskriitika, ta ei võtnud enam rohtusid ning muutus probleemseks.

MÄRATSUSHOOD

Anne sõnul on elukaaslase psüühikahäire järjest süvenenud, viimasel paaril aastal lausa pöörase tem-

“MULLE ÕELDI, ET INIMENE OLI OMA KODUS, TAL ON ÕIGUS OMA KODUS TEHA, MIDA TA TAHAB. MIND TA EI OHUSTANUD JA NEIL POLE MINGIT ÕIGUST INIMEST SUNDRAVILE VIIA.

Suure pere jaoks ostetud maamaja on Anne ja haigestunud endise elukaaslase kaasomandis, kuid selle kõik kulud on Anne kanda.

poga. Nüüd vajab ta ka haiguse rahulikus faasis igal sammul abi ja juhendamist. Depressioon võib olla nii laastav, et inimene ei suuda hommikul voodistki tõusta. Seejuures maaniafaasis ei kontrolli ta praegu enam üldse oma käitumist. Aktiiv-

susperioodidel on ta aga agressiivne, ja see kestab kuid. Kõige hullem, mees ei adu enam vajadust end ravida. Anne katsed teda ravile suunata ajavad ta raevu, mis lõpeb kontrollimatu märatsemisega. Mees tunnetab, et kui aktiivsusfaas ravimitega maha suruda, pole temast enam üldse asja – ta lihtsalt eksisteerib ega saa millegagi hakkama. Ta ei taha sellist elu.

„Kord läks asi jälle hulluks, helistasin välja politsei. Politsei tuligi ja kuivõrd mees oli tol hetkel omadega juba nii sassis, et jooksis ka politseinikele nuga peos vastu, viidigi ta ära. Talle määrati 28 päeva tahtest olenematut ravi. Juba neljandal päeval tuli ta aga haiglast lihtsalt tulema, keegi teda ei takistanud ega taga ei otsinud. Meie jaoks algas aga kõik otsast peale.”

PIDEVAS HIRMUS

Anne räägib, et alates sellest kevadest on ta lastega elanud nagu viitsükuga pommi otsas. Iial ei tea, millal pauk käib. Kuigi nad leppisid juba talvel kokku, et nende mõlema ja eriti laste huvides on õigem edas-

Telesaate lõpus kutsus „Puutepunkti“ toimetis vaatajaid talgutele, et aidata Annel majapidamine kas või mõneks ajaks korda seada. Kohale tuli 46 inimest, osa neist suhtleb Annega praeguseni.

pidi lahus elada, ning mees läkski maalt ära oma linnakorterisse, on ta vaimne tervis nüüd selline, et ükski kokkulepe enam ei maksa.

Anne on mitmel korral otsinud kaitset politseilt, kuid too ei ole saanud teda eriti palju aidata. Sest esiteks suudab mees arvestada, et Tartust kohale sõitmiseks kulub politseil 40 minutit, ning on selleks ajaks lihtsalt lahkunud. Selleks, et politsei saaks mehele järele sõita ja ta üles otsida, peaks olema kohus inimese tagaotsitavaks kuulutanud. Anne räägib, et kord sai ta juba ette teada, et mees on märatsemisfaasis ja tema poole teel. Ta teatas ohust kohe ka politseile, sealt soovitatud aga võtta lapsed ja kuhuigi turvalise kohta varjuda. Kui Anne uuesti koju naasis, leidis ta eest lõhutud ukseid-aknad, kõik, mis märatseja kätte oli saanud, oli ta laiali loopinud ja puruks trampinud.

„Helistasin uuesti politseisse, aga mulle öeldi, et inimene oli oma kodus, tal on õigus oma kodus teha, mida ta tahab. Mind lastega kodus polnud, mind ta mingilgi viisil ei ohustanud ja seega neil pole min-

git õigust inimest kinni pidada või sundravile viia. Lihtsalt reeglid on sellised,” on Anne nõutu.

ABI POLE OLEMAS

Ka valla sotsiaaltöötajad on Annele öelnud, et nende käed jäävad abi andmiseks lühikeseks. Nad on peret aidanud Euroopa Liidu toiduabiga, tulnud vajadusel appi transpordiga, pakkunud lastele humanitaarabist pärit riideid. Teinud ka Anne endise elukaaslasega juttu, et ehk oleks ikka mõistlik end ravida. Midagi rohkemalt nende võimuses polevat.

Anne sipleb, kuid jaksab. Neli last, üks puudega, aiamaa, elumaja remont pooleli. Isegi tavaolukorras oleks sellises kodus hommikust õhtuni käed-jalad tööd täis. Anne on pidevalt eriolukorras. Ja ta on üks. Tema peal on kogu majapidamine, laste kasvatamine ja raha teenimine. Kuidas aga eluga edasi minna, kui ägeda haigushoo küüsis inimese rünnakud jätkuvad? Ja ükski vägi neid peatada ei saa.

Pidevas hirmus ja lahinguvalmiduses elamine närib juba ka Anne tervist. Öhtul vajub ta rampväsinu-

na voodisse, ent paari-kolme tunni pärast on uni läinud. Kõige kangemaid uinuteid perearst aga naisele kirjutada ei riski, sest siis ta ei kuuleks, kui märatseja on jälle ukse taga. Ka laste vaimne tervis kannatab hirmus elamise tõttu.

„Ja mis siis saab, kui ta ühel öösel tuleb ja lõhub ukse maha, seisab, kirves käes, keset tuba? Raevunud vaimuhaige jõud on määratu! Või tulebki meil lastega ära oodata see sündmus, millest alates siis juba ka kõik riiklikud regulatsioonid tööle hakkavad? Sest kui vaimuhaige inimene on lõpuks sooritanud koletu teo, saavad ka politsei ja sotsiaaltoimekoostööga otsustavalt tegutsema hakata. Kuidas saab olla nii, et enesekontrolli kaotanud vaimuhaige inimese lähedasi ei saa keegi kaitsta enne seda?” küsib Anne.

„Ja kes või kuidas kaitseb sedasama vaimuhaiget inimest, kes oma seisundist haiguse tõttu aru ei saa, et ka tema ei lõpetaks lõpuks kurjategijana trellide taga? Vabadus ei ole ju ometi see, kui inimesel lastakse iseenast ja teisi kahjustada?”

Anne Lill

Äsja neljaseks saanud pojaraas on kodus toimunud märatsemistest nii traumeeritud, et hakkab nutma isegi arvutist isa pilti nähes.

„PUUTEPUNKT” KUTSUS TARTUSSE KOKKU KRIISIKOOSOLEKU

ANNE PEREKONNA PROBLEEMIST RÄAKISIME 29. SEPTEMBRI „PUUTEPUNKTI” SAATES. SEALSAMAS AVALDASIME LOOTUST, ET SAATE JÄREL PANEVAD ASJASSE PUUTUVAD ABISTRUKTUURID PEAD KOKKU JA TEEVAD PLAANI, KUIDAS OLUKORD LAHENDADA. SEDA AGA EI JUHTUNUD.

Ootasime kolm nädalat. Seejärel pöördusime Tartu maavalitsuse poole ja palusime aidata oma majas kokku kutsuda kriisikoosoleku, millest võtaksid maavalitsuse ja „Puutepunkti” esindajate kõrval osa Anne pere koduvalla, Tartu linna, sotsiaalkindlustusameti, rehabilitatsiooniteenuse korraldajate, psühhoneuroloogiahaigla jne inimesed. Kriisikoosolek toimus 25. oktoobril ja sellest võttis osa üheksa inimest. Kutsututest jäi tulemata vaid Anne endist elukaaslast raviva haigla esindaja – kliiniku peaarst põhjendas osalemisest keeldumist delikaatsete isikuandmetega, mistõttu asja ei saavat nagunii arutada.

Kahetunnine koosolek algas mõningate pingenootidega, kui vallavanem viitas, et vald on peret juba mitmel korral ja palju aidanud, aga Anne on paljuski oma olukorras ise süüdi, teinud halbu otsuseid ja võib-olla isegi osaliselt oma endise elukaaslase haiguspuhangutes süüdi.

„Puutepunkti” ettepanekul jätsime süüdlaste teema siiski kõrvalle ning leppisime kokku, et lahendamist vajavaid alaprobleeme on kolm:

✿ Tekkinud olukorras on ohus laste turvalisus ja vaimne tervis ning sellele tuleb kiiremas korras lahendus leida.

✿ Anne õlgadel on ebanormaalselt suur koorem (palgato, puudega lapse hooldamine, nelja lapse üksinda kasvatamine, maamajapidamise eest hoolitsemine ja mure endise elukaaslase seisundi pärast), tema tervis ja töövõime võivad murduda, mis muudaks laste olukorra veel keerulisemaks.

✿ Laste isa tervises seisund on kriitiline, praegu pole talle tagatud vajaliku ja järjekindla ravi saamine ning keegi ei ole kursis, kui palju abi ta vajab igapäevaelus.

Koosolek sujus konstruktiivselt ja pakuti välja toimivate lahenduste ideid. Samas toodi esile takistusi nende elluviimiseks. Mehe abistamise juures rõhutati, et teda on raske aidata, kui ta ise abi küsima ei tule. Kuigi tema elukohaks on Tartu,

ei saa sotsiaalosakond minna ja talle lihtsalt uksele koputada.

Anne kohta kehtis sama: kuigi sotsiaalkindlustusameti all on Tartu piirkonnas käivitunud projekt „Multiprobleemidega inimestele vajaduspõhiste teenuste pakumine juhtumipõhise võrgustikutöö piloteerimise kaudu”, kus on olemas ressursid keeruliste olukordadega tegelemiseks, peab Anne algatuseks ise vastutõtule tulema. Anne on aga paras-

FOTO: HEIKO KRUIST

jagu Tartust ära, oma puudega lapsega Tallinna lastehaiglas keerulisel operatsioonil. Kokkulepe jäi, et kui ta haiglast välja on pääsenud, võtab ta kohe projektijuhiga ühendust.

Kõrvalteemana kõlas laua ümber ka mõte, et peatselt valmib uus lastekaitseeadus, mis sätestab vanematele senisest karmima kohustuse tagada oma laste heaolu, ja kui nad sellega hakkama ei saa, siis rakendada meetmeid trahvimisest kuni vanemlike õiguste piiramiseni. Tõepoolest, kas Anne kõlbab ikka emaks? Kuhu panna ülejäänud kolm last, kui kasvavad lapsi üksi ja oled ööpäev läbi hooldust vajava lapsega haiglas? Jätta nad omapäi ebatavalisse maamajja on absurdne – vanim tütar on ju vaid 13-aastane. Sugulasi-tuttavaid, kes suure mahuga abistada saaks, aga ei ole.

Kaks nädalat hiljem oli olukord muutunud veel keerulisemaks. Astridi operatsioon ei läinud hästi, šunti vahetati mitu korda ja nüüd käib võitlus äratõukereaktsiooniga. See tõttu on haiglas oleku aeg pikenenud ja prognoos praegu teadmata. Koolivaheajal elasid lapsed Anne isa juures Tallinnas. Kuna isa on aga alles tööealine, pole päevaajal temast laste hoidmise juures abi. Nädala pärast lõppes koolivaheaeg ja vähemalt tütar pidi koju naasma, et mitte õppimisest maha jääda. Suur koduste probleemide hulk on tema õigust lapsepõlvele juba niigi kahjustanud. Anne ema on kahjuks surnud, laste isapoolsed vanavanemad on eakad, elavad kolmandas kohas ning on olukorras traumeeritud ega saa abiks olla.

Nii elabki tüdruk nüüd üksinda suures tühjas maamajas, tal on telefoniema, kes hommikul ta üles äratab, söömist-õppimist ja koolis käimist juhendab. Nädalavahetusteks sõidab ta Tallinna vendade juurde ning koos käiakse haiglas ema ja haiget õekest vaatamas. Anne teeb öösiti arvuti kaudu kaugtööd (õnneks tööandja seda võimaldab), et pere eelarvet kontrolli all hoida. Aga mis saab edasi?

TEEKOND LAHENDUSTENI

KOOSOLEKUL OSALENUD ABISTRUKTUURIDEST REAGEERIS ESIMESENA KOLM NÄDALAT HILJEM (!) „MULTIPROJEKTI” JUHT, SOTSIAALKINDLUSTUSAMETI JUHTUMIKORRALDAJA MERILI LAANSOO.

tiselt Tartusse turvakodusse. Sellisel juhul aga tuleks Annel endal või vallal maksta selle teenuse eest 600 eurot kuus. Kas see oleks võimalik?

Laansoo kinnitas ka, et plaanib lähiajal vestelda klassijuhatajaga, piirkonna noorsoopolitseiga jne. Äkki sünnib nõnda mõni uus mõte.

* MIDA ARVAB ANNE?

Uurisime Annet, mida tema kõige õigemaks peaks. Kuna haiglast lahkumise aega, samuti korduvaid operatsioone ega raviseansse praegu prognoosida ei saa, oleks tema meelest kõige õigem, kui ametnikud aitaksid korraldada võimaluse, et tütar saaks hädaolukorra tekkimisel Tallinnas koolis käia.

Muidugi on ka see uus kohanemine ette teadmata mõjudega, aga seda varianti saaks vähemalt kasutada ka igal järgmisel korral. Ehk võiks ta siis ollagi selline kahe kooliga laps? On päris selge, et pikemaid haiglas käike tuleb veel ja veel, Astrid vajab seal kõrvale ema ning vanem tütar ei kasva lähiaastatel üleöö suureks. Ja võib-olla hakkavad ka väikevennad vajama sellist varianti.

Mis saab kõige muuga, selle kohta ei oska Anne praegu midagi öelda. „Tuleks Astrid kriisist välja, siis vabaneb mul ajumaht, et edasi mõelda,” ütleb ta.

Vanema tütre jaoks pakkus ta arendamiseks välja sellised mõtted:

1. Leida tüdrukule tugisik. Nende projektile paraku sellist võimalust pole, aitama peaks vald, aga see oleks keeruline ilmselt juba seetõttu, lapse elukoht on maal, vallakeskusest eemal ja seda vahet käia on aeganõudev. Lisaks oleks ta öösiti ikka üksinda ja ohtude meelevaldas.

2. Anne võiks pidada kooliga läbirääkimisi, et tüdruk lubataks koduõppele. Nii saaks ta elada koos vendadega Tallinnas vana isa juures ja koolis hiljem õppetüki järele vastata.

3. Lapsele võiks kooli lähedalt leida tugiperikonna, kelle juures ta saaks ajutiselt elada. Kuna meil aga tugiperede süsteemi ei ole, siis oleks see ilmselt keeruline. Kõige parem, kui Anne ise leiaks abilise, sest siis oleks olemas ka usaldus.

4. Tüdruku võiks paigutada aju-

ANNE PEREKONNA OLUKORD ON RASKE, AGA KAHJUKS ON MEIE KESKEL PÄRIS KINDLASTI TEISIGI SAMA KEERULISE LOOGA INIMESI. „PUUTEPUNKT” KUTSUB KÕIKI SOTSIAALHOOLEKANDEGA TEGELEVAID OSAPOOLI ÜLE EESTI KAASA MÕTLEMA, KUIDAS NEMAD LAHENDAKSID SAMALAADSE OLUKORRA, KUI SEE ÜHEL HEAL PÄEVAL NENDE VALLAS/LINNAS/ASUTUSES TÕOLAUA PEAL OLEKS. KUI OSKATE VÄLJA PAKKUDA HÄID LAHENDUSI, PALUN ANDKE OMA MÕTTEKÄIKUDEST KA MEILE TEADA, ET SAAKSIME ÜHISMÕTLEMIST EDASI VIIA.

PALUME KA TEISI LUGEJAI, ET KIRJUTAKSITE MEILE, KUIDAS TEIE MEELEST AMETIASUTUSED, KOGUKONNA LIHKMED JA LIHTSALT KAASMAALASED SELLES OLUKORRAS TEGUTSEDA VÕIKSID. OOTAME ETTEPANEKUID MEILIAADRESSILE INFO@VEDUR.EE.

MIDA HAKATA PEALE AUTISTIGA, KEDA MITTE KEEGI EI TAHA?

JONATHAN ON 19-AASTANE SÜGAVA LIITPUUDEGA, KÕNETU, VAIMU- JA KUULMISPUUDEGA AUTIST. KEVADDEL LÕPETAS TA MAARJA KOOLI, KUS TA OLI KA KOLM LUBATUD LISA-AASTAT. PAAR ÖÖD NÄDALAS ELAS TA KOOLI INTERNAADIS, MIS VÕIMALDAS EMAL KÄIA POOLE KOHAGA (PÄRNUS) TÖÖL, ET PERE ÄRA ELATADA.

Jonathan on ettearvatu, ei adu oma tegude tagajärgi ega mõista tavainimeste maailmas kehtivaid reegleid. Jonathani emal Piretil on aastaid kestnud ülekoormusest tekkinud terviseprobleemid, osaline töövõimetus, ka perest lahku läinud isa tervis on kokku kukkunud, Jonathani vanem õde õpib ülikoolis, selle kõrval tuleb tal ära lamamiseks poole kohaga tööl käia, kuid temagi tervisega on muresid seoses lapsepõlves kogetud koormusega venna hoidmisel.

Aga nüüd selgub, et ülikeerulised kooliaastad olid Jonathani pere jaoks kui paradüüs.

Kui Jonathan sai 18-aastaseks, pani ema ta erihooldekodu järjekorda, kuid keegi ei tea, millal ja kus koht võiks vabaneda. Rehabilitatsiooniplaanis on poisil mõistagi kirjas, et ta vajab pidevat järelevalvet, ööpäevaringset hooldust.

Kooli lõpetamise järel sai Jonathan võimaluse käia kolmel päeval nädalas Maarja tugikeskuses ja ööbida kaks ööd Lehe tänava toetatud elamise grupis, et Piret saaks jätkata töötamist, kuid ühel ilusal oktoobripäeval öeldi koht päeva pealt üles: Jonathan ei sobivat sinna, kuna häirib teisi kliente, sest toetatud elamine on mõeldud küll intellektipuudega, kuid paremas seisundis noortele. Ema teavitati Jonathani käitumise halvenemisest – tüüpili-

sel autistil on see keskkonnavahetuse tõttu ootuspärane reaktsioon.

KOHTU KAUDU KINNI

Tugikeskuse spetsialistid pakkusid, et Jonathani jaoks oleks nüüd õige taotleda kohtu kaudu saatmist kinnisele ööpäevaringsele erihooldeusteenusele. Sellel oleks kaks head külge:

- teenusele saaks kohe, st väljaspool järjekorda kohtumääruse väljastamise järel;
- teenuse eest tasuks riik, kuna perel maksevõimetus ei ole.

Tõepoolest, Piretil pole raha, et osta Jonathani kohta erihooldekodu tavalises osakonnas. Selleks oleks tarvis lisaks poja pensionile maksta 400 (tavalises erihooldekodus) kuni 1000 eurot (näiteks intervallhooldusel Haraka kodus) kuus.

Tartu linnal ei ole pakkuda ka Jonathani sobivat päevakeskust ega nädalahoidu, kus tagataks tema jaoks vajalik juhendamise ja järelevalve tase – omavalitsused ju ei osuta erihooldekandeteenuseid, mida pakub seaduse järgi riik. Linnas tegutseb SA Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus, kus on dementsete eakate päevahoid, mis aga vaimupuudega autisti erivajadustele ei vasta.

Piret oli kuulnud, et üldjuhul saadetakse kohtumäärusega teenusele suunatud Valklasse. See hirmutas teda, sest Valkla on Tartust kaugel ja tekib küsimus, kuidas ta saab poega vaatamas käia. Ta võttis Jonathani

“TA EI SOBI MEIE ASUTUSSE, SEST TA HÄIRIB TEISI KLIENTE JA MEIL POLE TEMA JAOKS VÕIMALUSI.

ni ja sõitis Erastverre, kus pidi samuti olema kinnine osakond. Erastverre asub Tartule lähemal ja on kuuldavasti mõistlik koht. Juhataja ütles aga Jonathani nähes ausalt välja, et niisugune „endassetõmbunud ullike” ei sobi sealsete agressiivsete vaimuhaigete hulka. Hooldeasutusel oleks väga raske tagada talle turvalisust, rääkimata elementaarsest heolust.

LAHENDUST EI OLEGI

Piret kuulis sotsiaaltöötajalt, et ka Tartu linn ei pea kohtu kaudu hooldusele saatmist õigeaks ja on nõus võtma enda kanda hooldekodu kuutasu seniks, kuni Jonathani riiklik järjekord on kätte jõudnud. Sotsosakond võttis ühendust sotsiaalkindlustusameti juhtumikorraldajaga, kes pakkus välja, et Saaremaal asuvas Sõmeru kodus on oma rahaga tulijaile koht olemas ja kuuldavasti on seal autiste ennegi nähtud. Piret helistas Sõmerusse ja teda kutsuti lahkesti vaatama. Paar päeva hiljem tuli aga Sõmerust uus kõne, mis paiskas Pireti lootused taas pea peale: kõnetu ja käitumishäiretega autist on nende jaoks siiski liiga raske ning nad ei suuda teda hooldada. Juhtumikorraldaja järgmine pakkumine on saada kaubale Karula koduga. Kui seegi ei peaks õnnestuma, siis proovida ikkagi Valklat, kuid algatuseks kohaliku omavalitsuse raha eest tavalist osakonda.

„Nagu reisija rongijaamas, kohver käe otsas. Aga Jonathan ei ole pagas, mida saab lihtsalt mõnesse hoiuruumi anda. Tegemist on inimese ja tema eluga,” lausub Piret.

Ta kardab, et autistist poja vaimne tervis käiks ebasobivasse keskkonda sattumise järel viimseni alla ning see tähendaks, et kogu raske töö, mis on pikkade aastate jooksul tehtud omaste tervise hinnaga ja käsikäes kooliga, lihtsalt hävineks. **Tiina Kangro**

Kui tavaline laps muutub täisealiseks saades ise-seisvaks, siis puudega lapse korral pärast 18. sünnipäeva hullemad mured alles algavad.

FOTO: MARI LUUD

ERIHOOLEKANDE SÜSTEEM TULEB LIITA TERVIKUKS

Selliseid Jonathane on tegelikult kõikides Eesti nurkades kümnete ja võib-olla isegi sadade kaupa. Just seepärast võttis Eesti Hooldajate Liit Jonathani loo jälgimise alla, et kirjeldada „puust ja punaselt”, mida ning kuidas hoolekandesüsteemis on tarvis muuta.

Saatsime valdkonnaga seotutele palve kommenteerida, mida sellises olukorras teha. Milline lahendus oleks mõistlik ja kulusaastlik? Missuguses koostöös see peaks sündima? Milliseid seadusi, kokkuleppeid ja protseduure tuleks lahenduse jaoks muuta?

Lisasime vaagimiseks järgmised kommentaarid:

✿ Kohtu kaudu kinnisele erihooldele saatmise korral maksaks riik järgmisest aastast Jonathani eest igal kuul ligi 900 eurot pearaha (sel aastal on pearaha 557 eurot, mida aga sotsiaalminister on lubanud uuel aastal suurendada üle 50 protsendi), sellele lisanduks Jonathani pensioni arvelt omaosalus umbes 200 eurot. Päevahoid või ka nädalahoid tuleks sellest kuni poole odavam (hoiutunde on ju vähem).

✿ Jonathani jaoks sobiks kodukohas toimuv päeva- või nädalahoid, kuid selle peaks korraldama ja selle kulud katma omavalitsus. Omavalitsusel on aga soodsam suunata inimene erihooldekodusse, mida rahastab riik.

✿ „Puutepunktile” on teada mitu juhtumit, kus paremate võimaluste puudumise tõttu kohtu kaudu kinnisesse osakonda saadetud autisti vaimne seisund on kiiresti alla käinud, ta on endasse tõmbunud, muutunud apaatseks, hakanud ärritustele reageerima agressiivsusega, lõpetanud suhtlemise ümbritsevaga ning unustanud õpitud oskused-harjumused. Selline inimene jääb edaspidises elus ilmselt vajama kõige kallimat järelevalve- ja hooldusteenust. Sobiva hoolduse korral võiks tema hooldamisele kuluda edaspidi hoopis vähem ühiskondlikku ressursi. Kas praeguses hoolekandesüsteemis suudetakse kalkuleerida ühiskondlike kulutuste suurusi sellistes lõigetes?

✿ Kui Jonathanil ei teki kohta, kus olla, ning ta jääb koju, tekib tema ema näol juurde toimetulematu töötu, kelle ülalpidamiseks peab ühiskond tegema ikkagi kulutusi (riigi tööturuteenused, kohaliku omavalitsuse sotsiaalabi).

✿ Kas autisti saatmine tema seisundit halvendavatesse oludesse üksnes seepärast, et omakse hooldamise tõttu vaesusse langenud perekonnal pole raha, omavalitsusel pole sobivat sotsiaalteenust ning riiklik erihooldekandeteenus temani ei ulatu, on käsitletav Jonathani õiguste rikkumisena?

Järgmistelt lehekülgedelt saab lugeda ametiasutuste ja erialaspetsialistide vastuseid meie küsimustele.

SAIME LOOLE SELLISED KOMMENTAARID

MEIDA GRIIN

TARTU LINNA SOTSIAALABI OSAKONNA JUHATAJA

Erihoolekandeteenuste nõrk külge on pikad järjekorrad, aga ka teenuse vormide ebapiisavus. Kuna tegemist on riikliku teenusega, siis saab kohalik omavalitsus olla vaid nõustaja ja osapoolte kokkutooja. Kui kohalik omavalitsus peaks aga oma vahenditega leidma alternatiivse riigi korraldatavate teenuste kitsaskohtade korvamiseks, siis seda oleks problemaatiline teha, sest kannataks ülejäänud sotsiaalteenuste kättesaadavus ja kvaliteet, mille osutamine on seaduse pandud ainult omavalitsuste õlgadele. Eks siis jääb loota sellele, et sotsiaalministeeriumi poolt on siiski olemas positiivne signaal, et liigutakse järjekordade lühendamise ja süsteemi korrastamise suunas.

MAARJA MÄNDMAA

AS-1 HOOLEKANDETEENUSED JUHATUSE ESIMEES

Saadetud kirjelduse põhjal ei ole Jonathan meie hinnangul kohtumäärusega ööpäevaringse erihoolekande sihtgrupis. Siinkohal ei ole küsimus selle teenuse kvaliteedis (uuel aastal pearaha kasvab veeltgi ja kvaliteet paraneb), vaid sobimatuses. Kohtumäärusega teenusele suunamine on kõige viimane variant siis, kui kõik meetmed on proovitud ning inimese seisund on muutunud nii halvaks ja ohtlikuks, et ei ole enam muud lahendust, kui võtta temalt vabadus. Asjaolu, et teised erihoolekandeteenused on alarahastatud, ei ole alus kohtumäärusega teenusele saatmiseks. Seda on rõhutanud ka riigikohus oma lahendites, kus minu hinnangul väljendub seisukoht, et sedalaadi kohtumäärused on isikuvabaduse rikkumised.

Riigil aga ei ole kahjuks olemas valmisteenus sellise psüühikahäirega inimesele. Kohaliku omavalitsusega koostöös peaks püüdma leida võimaluse vähemalt päevahoiuks, kui pere vajab, siis tuleks juurde osta majutusteenust kas või mõned ööd nädalas. See ei hakka olema kerge, sest autistile on iga uus kohanemi-

ne raske, ning sellist kompleksteenust on ilmselt keeruline ka finantseerida.

Isegi riigieelarvelisele teenusele jõudmise korral (kuigi rahastamise mure langeb siis ära), ei pruugi head lahendust ikka olla. Meie ei tea, et praegu oleks mõni teenusepakkuja riiklikult rahastatavate teenuste raames spetsialiseerunud tööle autistidega. Meil on mõnes oma peremas sarnase tervisehäirega inimesed ja ausalt öelda on väga raske neile kvaliteetset teenust pakkuda. Murekohtadeks on nii personali hulk, teadmised kui ka füüsilise keskkond. Oleme kaalunud koondada sedalaadi psüühikahäirega inimesed ühte üksusse, et siis kohandada neile ruumid ja õpetada välja personal. Praegu seisab aga idee rahastamiskeemi puudumise taga.

BÄRBEL VAPPER

SOTSIAALMINISTEERIUMI ERIHOOLEKANDE ARENGUKAVA TÖÖGRUPI JUHT

Jonathan on sügava liitpuudega ööpäevaringse erihooldusteenuse järjekorras ning see on teenus, kus järjekorrad on pikad ning meil ei ole piisavalt riiklikult finantseeritud kohti. Kohtumäärusega teenus ei oleks aga kindlasti lahendus juba seetõttu, et teenusele paigutatakse üheks aastaks ja edasi oleks poisi saatust ikkagi lahtine.

Hea oleks leida päevakeskus, mis oleks spetsialiseerunud autistidele. Sellisel juhul saaks teha koostööd Tartu linnavalitsusega: riik finantseeriks igapäevaelu toetamise teenust (92 eurot kuus), ruumid annaks kohalik omavalitsus, kes lisaks puudujääva raha, ja klient maksaks omaosalust. Nii toimib näiteks Tallinnas Käo päevakeskus, kes pakub kombineeritud igapäevaelu toetamise pluss päevahoiu teenust sügava liitpuudega täiskasvanutele tööpäeviti hommikust õhtuni.

Ideaalne variant oleks muidugi luua Jonathani-sarnastele noortele grupikodu, mis vastaks autistide vajadustele. Selle teema võtame lähiajal samasuguse murega pere-

kondade palvel sotsiaalministeeriumis käsitlusele. Probleem ongi tegelikult selles, et meil pole autistlikele täisealistele sobivat erihoolekandeteenust. Praegustes erihooldekodus puuduvad personalil pädevus ja autistidega tegelemise oskused. Loodetavasti leiame kõige kiiremas korras võimaluse erihoolekandeteenuseid selles osas täiendada.

TIINA KALLAVUS

TARTU MASINGU KOOLI DIREKTOR, AUTISMIPEDAGOOGIKA SPETSIALIST

Jonathani juhtum näitab taas, et meie sotsiaalhoolekandes puuduvad mitmed vajalikud teenused ja ka kohad nende pakkumiseks. Kurb on fakt, et riik leiab raha üksnes siis, kui inimene viibib riiklikul teenusel. Abisaaja mure ei peaks olema see, kellele kuulub asutus või kuidas sinna raha liigub, vaid ta peaks saama abi seal, kus ta seda vajab.

Jonathani juhtum on suureks probleemiks ka ühest eluetapist teise siirdumise kava puudumine. Maarja koolist ärasaatmine kujuneski tema jaoks just seetõttu nii raskeks löögiks, et ettevalmistus järgmise etappi üleminekuks oli jäänud tegemata. Seda tulnuks teha kooli, pere ja piirkonna sotsiaaltöötaja koostöös.

Mida siis nüüd ette võtta?

✿ Ehk on Tartul pakkuda pikemaajalist tugiisikut, kes toetaks Jonathani peret ja teda ennast parema võimaluse tekkimiseni? Kas Maarja kool, reameeskond või saaks pakkuda perenõustamist või juhendada, kuidas olukorraga paremini toime tulla? Tuleks pakkuda pereliikmetele puhkusepäevi jms?

✿ Ehk on aeg tõstatada võrdse kohtlemise printsiibist lähtudes ka HEV-noorte elukestva õppearendamise teema? Tartu hariduse tugiteenuste keskuse (Tähe 56) töös on ju kuni 26-aastaste (ka erivajadustega) noorte haridusküsimused. Äkki on neil Jonathani jaoks mõni mõte või ettepanek?

✿ Ka näiteks noortekeskused on päeval enamasti laste- ja

noortetühjad; Tartus on neid mitu: Lille maja, Tähe noortekeskus jne. Miks ei võiks neid ära kasutada Jonathani olemiseks ja tegutsemiseks tugiisikute ja juhendajate toel?

✿ Uurida võiks Käopesa asenduskodu tegevust, sest ka seal on ju sarnased lapsed-noored ning ehk on võimalik tekitada sinna mõni „kokkuleppeteenus“. Käopesas on tekkinud tänu uute peremajade valmimisele ka vaba ruumi ning ma olen kuulnud, et majas on palju entusiasmi ja head tahet.

Eks me ise peame olema leidlikud ja kaasa aitama, et kogu süsteem muutuks selliseks, nagu me seda näha tahaksime.

URMAS KRUISE

TARTU LINNAPEA

Kuni Jonathan õppis Maarja koolis, tagas Tartu linn talle koolivälisel ajal hoideteenuse. Täisealiste erivajadustega inimeste teenuseid aga korraldab ja rahastab sotsiaalhoolekande seaduse alusel riik. Riigi teenuste kättesaadavusega on aga probleeme ja ka Tartu on pidanud riikliku teenuse ebapiisavuse tõttu korduvalt enda peale võtma erihoolekande teenuste eest tasumise, et tagada inimesele vajaliku hoolduse järjepidevus.

Peale kättesaadavuse parandamise vajab aga erihoolekande teenuste korraldus nüüdisajastamist. Elu on muutunud. Maarja koolist ja teistest samaladest asutustest on välja kasvanud ja kasvab uus põlvkond erivajadustega noori, kelle lähedased ootavad ühiskonnalt paindlikku lähenemist.

Idealis võiks olla määratletud inimesele vajalike teenuste maksumus, mis poleks aga jäigalt seotud riikliku või kohaliku omavalitsuse hoolekandesüsteemiga. Raha saaks siis kasutada paindlikumalt, inimese ja teda hooldava pere vajadustest lähtudes. Kuni süsteem vajadustega kooskõlla jõuab, tuleb meil leida iga sellele juhtumile parim võimalik lahendus inimlikus koostöös.

AUGUD ERIHOOLEKANDE TEENUSTE SÜSTEEMIS

SOTSIAALHOOLEKANDE SEADUS ÜTLIB:

Täisealistel inimestel, kes ei tule psüühikahäire ja/või vaimse arengu probleemide tõttu iseseisvalt igapäevaeluga toime, on õigus kasutada erihoolekande teenuseid.

Teenuse saamise näidustused

- ✿ raske ja sügav puue
- ✿ püsiva või ebastabiilse remissiooniga psüühikahäire
- ✿ sügav vaimne alaareng ja liitpuuded

Riik on võtnud enda kanda

- ✿ ööpäevaringse erihooldusteenuse
- ✿ kogukonnas elamise teenuse
- ✿ toetatud elamise teenuse
- ✿ töötamise toetamise teenuse
- ✿ igapäevaelu toetamise teenuse (ruumid tagab omavalitsus)
- ✿ rehabilitatsiooniteenuse

Kõiki neid saab järjekordade alusel vastavalt „riigieelarve võimalustele“

Omavalitsuste kanda on

- ✿ sotsiaalnõustamine
- ✿ tugiisiku / isikliku abistaja teenus
- ✿ invatranspord
- ✿ ligipääsetavuse tagamine, ruumide kohandamine, tõlketeenus, infoteenused
- ✿ kodu- ja eluasemeteenused
- ✿ päevakeskused, turvakodud, varjupaigad, üldhooldekodud
- ✿ muud toimetulekuks vajalikud sotsiaalteenused, eakatele mõeldud toetavad sotsiaalteenused

Kõike seda peavad kohalikud omavalitsused tegema vastavalt oma elanike vajadustele ja oma võimalustele

KUI ABI VAJAV INIMENE EI PÄÄSE LIGI RIIKLIKELE TEENUSTELE NING TEMA ELUKOHA VALD/LINN EI SUUDA, EI TAHA VÕI EI PEA VAJALIKUKS PAKKUDA TALLE OMAVALITSUSE TEENUSEID, JÄÄBKI TA IGASUGUSE ABITA.

FOTO: MARI LUUD

Kuhu panna Jonathan, kui ta ei sobi ühelegi teenuseosutajale?

KUST TULEVAD TÖÖKOHAD PUUETEGA INIMESTELE?

KUI PUUETEGA INIMESED TULEVAD KODUST VÄLJA JA HAKKAVAD TÖÖD OTSIMA, SIIS VÕIB JÕUDA TÖÖTURULE KA ROHKEM NEILE SOBIVAD TÖÖPAKKUMISI, ARVAB PILLE LIIMAL, KES TÖÖTUKASSA ÜHE JUHINA PEAB VASTUTAMA SELLE EEST, ET RIIGI PLAANITAV TÖÖVÕIMEREFORM ÕNNESTUKS. UURISIME TEMALT, KUST SIISKI VÕETAKSE PRAEGU KODUS ISTUVATE TÖÖVÕIMETUTE JAOKS TÖÖKOHAD.

FOTO: ESTI TÖÖTUKASSA

tatud ja kaitstud töö võimaluste pakkumiseks.

Lisaks taotletakse fondist raha linnade- ja valdade jõustamiseks, et nad arendaksid ja osutaksid töölesaamiseks ja töölkäimiseks vajalikke sotsiaalteenuseid, näiteks hooldusteenuseid, isikliku abistaja ja tugiisiku teenust, sotsiaaltransporti, kodu kohandamist. Kui need plaanid valitsuses heaks kiidetakse ja Euroopa Liiduga kokku lepatakse, on loodud eeldused, et tööealised puuetega või töövõimekaotusega inimesed, kes tahavad töötada, saaksid selleks igakülgset abi vastavalt oma vajadustele.

Koolituste, tööpraktika, nõustamise, rehabilitatsiooni ja muude teenuste abil arendatakse puuetega inimeste eriala- ja sotsiaalseid oskusi, suurendatakse töövalmidust ja konkurentsivõimet – see kõik parandab omakorda töö leidmise väljavaateid. Teenusel osalemisest on aga arusaadavalt kasu üksnes siis, kui sellele järgneb ka töö.

Kust tulevad töökohad kümnetele tuhandetele puuetega inimestele, on küsimus, mis töövõimetuspensionide reformi aruteludel kõige sagedamini kerkib.

KES OTSIB, SEE LEIAB

Mure töökohtade pärast on mõistetav. Puuetega ja teiste tööealiste inimeste tööhõive näitajates on ajast aega olnud suur lõhe: kui kõigist tööealistest töötab kaks kolmandikku, siis pikaajalise haiguse ja puudega inimestest vaid üks kolmandik. Sellel lõhel on mitmesuguseid põhjusi, kuid üks ohtlikumaid on arva-

mus, et töövõimetuspensioniga saajatel ongi loomulik tööturul lahkuda.

Rahvusvaheliste uuringute tulemusel viitavad aga sellele, et teatud elanikerühmade, näiteks puuetega või pensionieelses eas inimeste tööturul lahkumise soodustamine (makstes neile selle eest hüvitisi) või tõrjumine võib tuua kaasa töökohtade vähenemise kogu tööturul. Rohkete tööotsijate mitmekesine taust aga seevastu võib tööturuga elavdada – pakkumine tekitab nõudlust. Lihtsustatult öeldes, kui puuetega inimesed tulevad kodust välja ja hakkavad tööd otsima, siis võib jõuda tööturule rohkem neile sobivaid pakkumisi. Seda enam, et rahvatiku vananedes ja tööealise elanikkonna kahanedes on riigi jaoks iga tööpanus hädavajalik.

Tegelikult tekib ja vabaneb töökohti kogu aeg. Mõelgem näiteks, kui palju töökohti jääb aastas vabaks seetõttu, et töötajad vahetavad töökohta, jäävad lapsehoolduspuhkusele või vanaduspensionile või siirduvad välismaale. Pigem on tööle soovija küsimus selles, kuidas vabad töökohad üles leida ja valituks osutada.

Töötukassa teeb tihedat koostööd tööandjatega, et tööd otsivatele inimestele, sealhulgas puuetega töötajatele, oleks vahendada võimalikult palju ja erinevaid töökohti. Teiselt poolt aitame töötajatel täiendada töö otsimise ja tööle kandideerimise oskusi. Kui vaja, siis valmistame neid ka vastavalt konkreetsele tööandja nõudmistele tööks ette.

Pille Liimal

ESTI TÖÖTUKASSA JUHATUSE LIIGE

KUUS PLUSSI, MIS RÄÄGIVAD PUUETEGA INIMESTE KASUKS

✿ Puuetega inimestele võiksid teiste hulgas paindlikke töö võimalusi pakkuda sotsiaalsed ettevõtted ja kogukonnaalgatused. Reformi ette valmistades on vaja läbi mõelda, kuidas neid kaasata. Samuti on ettevõtlikke puuetega inimesi, kes oleksid huvitatud endale ise töökoha loomisest, kui neile selleks tuge pakkuda.

✿ Neile puuetega inimestele, kes ei suuda kohe, või üldse, avatud tööturul töötada, on tarvis kaitstud töö võimalusi. Järgmise aasta alguses, kui asume reformi sihtühmale teenuste programmi koostama, arutame läbi ja paneme paika, kes täpselt hakkab, millistes vormides ja kuidas kaitstud tööd korraldada. Samuti kaalutakse seda, kuidas laiendada avatud tööturul tugiisikuga töötamise võimalusi.

✿ Töötajaid tuleb julgustada ja motiveerida puuetega inimestele tööd andma. Töötajad ei ole põhimõtteliselt nende palkamise vastu. Enamasti ei ole nad sellele lihtsalt mõelnudki. Tegelikult ei olegi töötajaid väga raske veenda puuetega inimesi tööle võtma. Võti on leida vabale töökohale õige inimene ning anda töötajale kindlustunne, et ta saab vajadusel praktilist abi ja nõu ning tugiteenuseid. Ma olen firmajuhtidelt väga harva kuulnud ootust, et neile tuleks puuetega inimeste tööle võtmise eest peale maksta. Õiget liiki rahalised toetused (näiteks töökohta kohandamise või töötaja koolituse kulu hüvitamine) võivad

siiski mõjutada tööandjat otsustama puudega inimese palkamise kasuks.

✿ Enamgi veel mõjutab tööandja otsust tema enda või teise tööandja kogemus. Tööandjad, kes on puuetega inimesi tööle võtnud, leiavad, et nende kandideerimine vabadele töökohtadele on suurendanud valikuvõimalusi ja tõenäosust leida parim töötaja. Nad on kogunud, et enamik puuetega inimesi on motiveeritud, pühendunud, kohusetundlikud ja lojaalsed töötajad. Tihti on nad teistest isegi loovamad ja paindlikumad, sest on harjunud elus mitmesuguseid probleeme leidlikult lahendama. Vastupidiselt levinud arvamusele on puuetega inimesed palju harvem haiged ja nendega juhtub vähem tööõnnetusi (!).

✿ Ettevõttel võimaldab aga mitmekesine tööjõud rahuldada rohkemate erinevate klientide ja koostööpartnerite ootusi, puuetega inimeste töölevõtmisega koos tehtud muudatustest võivad sageli teised töötajad ja kliendid.

Tähtis on seegi, et puuetega inimestele töö andmine loob ettevõttele positiivse kuvandi oma töötajate ja klientide kõrval ka laiema avalikkuse silmis. Heade kogemuste jagamine on üks võimalus vähendada hirme, mis töötajatel võivad alguses olla.

✿ Puuetega inimestele töökohade leidmisele aitab kaasa seegi, kui avardub meie kõigi ettekujutus sellest, milliseid töid nad teha võiksid. Nägemispuudega inimese ainsaks võimaluseks ei ole õppida pimemassööriks ning vaimse puudega inimese töö ei pea olema üksnes kärude lükkamine ostukeskuses. Puuetega inimestel on teadmisi, oskusi, omadusi ja kogemusi, mida töötajad tegelikult otsivad. Miks ei peaks siis neil olema võimalik teha just seda tööd, milleks on eeldusi ja mille järele süda kutsub?

Reformi eesmärgiks on seatud vähendada töötavate töövõimetute hulka umbes 20 000 inimese võrra (100 000-lt 80 000-le).

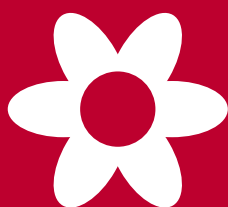
Osa lugusid selles ajakirjas
on valminud SA Dharma
Luiga Fondi stipendiumi toel

Ajakirja väljaandmist
toetavad ka

V: E: D: U: R: E: E

**Kui saad aidata.
Või kui tead
kedagi, kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**

2013. aasta 1. jaanuarist on
MTÜ Puutepunktid riiklikus
tulumaksusoodustusega
mittetulundusühingute ja
sihtasutuste nimekirjas.

ÜHENDAME OMA JÕUD!

9. oktoobril asutasid puuetega laste vanemad ja omastehooldajad Eesti Hooldajate Liidu. Sellest plaanitakse kujundada laialdase toetajaskonna ja partnerite võrgustikuga organisatsioon, kes teeks Eesti ühiskonnas kuuldavaks erivajadustega inimeste, nende perekondade ning nendega töötavate spetsialistide hääle.

Liidu soov on ühendada kogemuste ja teadmistega inimeste jõud ning aidata arendada riigi sotsiaalsüsteemi nii, et inimväärikas elu ja võrdsed võimalused oleksid kättesaadavad kõikidele.

Liidu tööpõhimõteteks on panustamine ühistõesse riigijuhtidega ja nõudlikkus riigi sotsiaalpoliitika eest vastutajate suhtes.

Eesti Hooldajate Liiduga saab ühineda kahel moel:

Kõiki mõttekaaslasi oodatakse liidu toetajaliikmeks.

Selleks saab täita sooviavalduse „Puutepunkti” saate kodulehel www.vedur.ee.

Ettevõtteid, organisatsioone, asutusi ja seltse-ühinguid oodatakse liidule partneriks. Selleks palutakse endast teada anda meiliaadressile info@ehol.ee.

SEE AJAKIRI ON VALMINUD LUGEJATE ANNETUSTE TOEL

Novembrikuu Puutepunkte toetasite teie: Alic Aaso, Eduard Välja, Leili Savisaar, Külli Kaljapulk, Katrin Rogenbaum, Katrin Helandi, Chris-Helin Loik, Kristi-Isabella Kaldoja, Tiina Tõnnon, Aili Varbe, Maria Leppoja, Mare Mustimets, Epp Saarepuu, Toivo Perandi, Iivi Kallaste, Leelo Getreu, Reet Tõllasepp, Arno Müür, Marko Lehis, Sirje Pettai, Ande Etti, Aire Bornschein, Imbi Suun, Virve Pullerits, Anu Pullerits, Maie Mooses, Merle Lints, Ülle Urbanik, Aivar Päriljõe, Maris Luik, Aino Kruus, Küllike Lain, Elo Saue, Kristel Krischka, Sigrid Kristin, Triin Pärnpuu, Liina ja Silja Aavik, Leila Lahtvee, Karolina Antons, Kalev Märten, Monika Miller, Maria Praats, Tatja-

na Rein, Reet Jepisova, Raili Veski, Geiri Vendel, Heldi Käär, Kersti Suun-Deket, Ülle Väina, Külli Taremaa, riigikogu liikmed Helmen Kütt ja Kajar Lember, üks anonüümseks jääda soovinud annetaja ning lisaks neile Toila valla omastehooldajate tugigrupp koosseisus Maie Meldre, Eevi Iro, Ingi Loide, Aime Seppern, Ursi Joost, Valve Rande, Vilma Sepp, Tiiu Tokman, Elfride Kelder, Marju Pontus, Inna Kivimaa, Pille Viljat, Virve Pajula, Kaja Rebane, Virve Tõnnov ja Niina Ots. Annetustest kogunes see-kord 548 eurot, mis võimaldab meil tasuda ligi poole ajakirja postikuludest.

Suur ja siiras tänu kõikidele annetajatele!